

mindvégig névleges maradt. A császár így tényleg képtelen volt a katonai védelem megszervezésére és finanszírozására. Már az 1204-et követő években sem volt képes a nyugati segédcsapatok megfizetésére, s a pénzügyi helyzet csak tovább romlott. Tényleges császárnak még a pápa sem tekintette őket, sőt 1233–34-ben IX. Gergely játszott a gondolattal, hogy az egyházi unió érdekében feláldozza a latin Bizáncot.

A zárófejezetben érdekes fejtegetések olvashatók a görög és latin kultúra találkozásáról és együttéléséről. A betelepülők a városokba és kikötőkbe érkeztek, a vidéken szinte érintetlenül megmaradt a görög lakosság korábbi életvitel.

A magyar történelem szempontjából sem érdektelen a könyv témája, hiszen III. Béla, Imre és II. András uralkodását végigkísérte a Bizánci Birodalom válsága, erre az időszakra esett Zára eleste és a magyar kereszteshadjárat. E korszak nyomai kimutathatók Anonymus krónikájából. Szt. László kapcsán pedig a „tetrarcha” terminus árulkodik a Krónikaszerkesztés szövegében a korról. A könyvben a közvetlen magyar vonatkozások csak elvétve kerülnek megemlítésre, mégis, a hazai kutatók is haszonnal forgathatják a hazai történeti szakirodalomban is jórészt „terra incognita”-nak számító területtel foglalkozó munkát.

Veszprémy László

KRZYSZTOF BACZKOWSKI

WALKA O WĘGRY W LATACH 1490–1492

Z dziejów rywalizacji habsbursko-jagiellońskiej w basenie środkowego Dunaju

(Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne 116, Kraków, 1995. 168 o.)

Krzysztof Baczkowski, a krakkói Jegelló Egyetem tanára könyve, „Harc Magyarországgal, 1490–1492. A Duna-medencei Habsburg–Jagelló rivalizálás történetéhez” az 1490 és 1492 közötti Magyarország, Ausztria, Csehország és Lengyelország politika- és hadtörténetét vizsgálja. Témaválasztása indokai között a Szerző megemlíti, hogy korábban a kérdéssel Kubinyi András terjedelmes tanulmánya kivételével (Történelmi Szemle 33, 1991. 1–54.) nem foglalkoztak behatóan.

A bevezetőben a Szerző áttekinti a témára vonatkozó eddigi szakirodalmat, az által felhasznált nyomtatott és kéziratok forrásokat. Dicséretes, hogy Baczkowski alapos és kiterjedt levéltári kutatásokat végzett a térség államainak levéltáraiban (Magyar Országos Levéltár, Haus-Hof- und Staatsarchiv, Tiroler Landesarchiv, a velencei Archivio di Stato, a vatikáni Archivio Segreto Vaticano, a Bibliotheca Apostolica Vaticana, a lengyelországi Archiwum Głównie Akt Dawnych) valamint szlovákiai levéltárakban (Kassa, Bártfa, Eperjes). Az csak apró figyelmesség, hogy a Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjteményének gyűjtőkörét némileg pontatlanul írja le.

Az első fejezetben a Szerző a nemzetközi politikai helyzetet jellemzi Mátyás uralkodásának utolsó éveiben. A második fejezetben mu-

tatja be a magyarországi politikai erők megoszlását, a magyar koronaért folytatott küzdelmet, majd II. Ulászló megválasztásának körülményeit Mátyás 1490. évi halálát követően. A harmadik fejezet a magyar trónért 1490 júniusától 1491 februárjáig tartó harcokat követi nyomon. Részletesen elemzi János Albert lengyel királyfi fellépésének körülményeit, Miksa 1490 októberében indított hadjáratát. A császári hadak év végi gyors kivonulása Magyarországról arra ösztönözte II. Ulászlót, hogy véglegesen leszámoljon testvérével, János Alberttel, aki hadseregével közben Észak-Magyarországot pusztította. Az 1491. év első napjaiban indított hadjárat eredményeként a testvérek az év február 20-án, Kassán írták alá a békeszerződést, amelynek értelmében János Albert elismerte testvérét legitim magyar királynak.

A Habsburgokkal szembeni harc újraindítására irányuló törekvések, az ország nyugati részének visszakövetelése, valamint János Albert újabb hadjárata a negyedik fejezet témája. Az utolsó, ötödik fejezetben tárgyalja a Szerző az 1491. november 7-i pozsonyi béke létrejöttét és annak a magyar rendek általi jóváhagyását.

A befejező részben a Szerző arra a következtetésre jut, hogy a tárgyalat évek hatalmi harcában a cseh és magyar arisztokraták játszottak meghatározó szerepet. Ugyanakkor keserű sza-

vakkal ír a krakkói udvarról, amely támogatta János Albert eleve kilátástalan vállalkozásait, így megosztották a Jagelló-párt erejét s elősegítették a Habsburgok esélyeit és jövőbeli térnyerésüket Magyarországon (pozsonyi béke következményei). A kötetet két térkép, bibliográfia és német nyelvű rezümé egészíti ki.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a krakkói professzor könyve fontos lépésnek tekinthető Közép-Európa késő-középkori történetének a kutatásban. Különös értékét az adja, hogy sok, eddig feltáratlan levéltári anyagot hasznosított munkájában.

Stanislaw A. Sroka

MEHMED FUAD KÖPRÜLÜ

THE ORIGINS OF THE OTTOMAN EMPIRE

(State University of New York Press, Albany, 1992. XXVIII + 155 o.)

Mehmed Fuad Köprülü (1890–1966), apai ágon a híres Köprülü Mehmed nagyvezír leszármazottja, a huszadik század egyik legkiválóbb török tudósa volt. A török történelem és irodalom terén végzett alapvető munkásságával döntő befolyást gyakorolt ezen tudományágak törökországi fejlődésére, és mint ilyet, a török kultúra és művészet modern, tudományos kutatásának atyjaként tartják számon. Számos műve közül legismertebb jelen munkája, amely a párizsi Sorbonne-on tartott előadásai alapján készült, és ugyanott jelent meg először 1935-ben, franciául, míg törökül csak 1959-ben.

Munkájában Köprülü erőteljesen kritizálja a korábbi nyugati kutatókat és tudománytalannak minősíti módszereiket. Velük szemben elsőként él a modern historiográfia eszközeivel és széleskörűen támaszkodik a korabeli muszlim forrásokra. Ezek alapján igyekszik átfogó képet adni a XIII–XIV. századi Anatólia politikai, gazdasági, társadalmi és vallási helyzetéről és fejlődéséről, kiemelve azon lényeges elemeket, amelyek az Oszmán Birodalom kialakulásához és felemelkedéséhez vezettek.

A török kiadás előszavában Köprülü részletesen szól a kötet fogadtatásáról. Külön kiemeli három tudós reakcióit, nevezetesen a sinológus P. Pelliot, a balkáni nyelveket kutató P. Skok, és végül L. Lefebvre professzor észrevételeit, akik, bár sokat finomítottak a részletekben, elfogadták Köprülü koncepcióját.

A mű első fejezetében a szerző a kutatás már említett, új módszerét adja meg. Ebben az addig turkológiai szakirodalmat, de mindenekelőtt H. A. Gibbons: *The Foundation of the Ottoman Empire* (Oxford, 1916.) c. munkáját elemzi kritikus szemmel. Megállapítja, hogy ezek sem megalapozottságukat, sem pedig következtetéseiket tekintve nem állják ki a próbát. Ezután a török történelem kutatásának logikáját vázolja fel, majd ismerteti a korszak nyugati kutatók által még fel nem használt forrásait, végül magának a kutatásnak a módszerét.

A második fejezetben Anatólia XIII–XIV. századi politikai és társadalmi életét tekinti át a szerző. A legfontosabb politikai eseményeket az anatóliai szeldzsuk hatalom fénykorától annak bukásáig, és a későbbi oszmán birodalom kialakulásának első lépéséig követi. Ezután a szeldzsuk Anatólia etnikai térképének megrajzolására tesz kísérletet. Végül betekintést ad a nomádok, a falusi és a városi lakosság társadalmi és gazdasági életébe. Mindezek összefoglalásaként, és a magas szellemi és kulturális szintet figyelembe véve a szerző megállapítja, hogy a szeldzsuk Anatóliában minden feltétel adott volt egy későbbi nagy birodalom létrejöttéhez.

A harmadik fejezet az Oszmán Birodalom alapításának körülményeit igyekszik megvilágítani. Elsőként két alapkérdést vet fel, nevezetesen, hogy milyen etnikumú volt az oszmán törzs, és mikor érkezett Anatóliába. Forrásokra alapozva állapítja meg, hogy a qayı klánhoz, az oguz klánok egyikéhez tartozott, és annak részeként, az első szeldzsuk hódítást követően jött Anatóliába. Elvileg, de nem gyakorlatilag, a konyai szultán fennhatósága alatt állt, és a bizánci határvidék mentén élt, Eskishehir körül. Ezután a szerző e határvidék életét veszi vizsgálat alá, és leírja a szeldzsuk szultánságok katonai és adminisztratív szervezetét, a népesség etnikai és vallási szerkezetét, az iszlamizálódás folyamatát, a különféle katonai, vallási stb. csoportokat. Legvégül az ottomán állam korai történetét vázolja fel, és pontokba szedi mindazokat az okokat, amelyek elvezettek a birodalom kialakulásához.

A mű, rövidegsége ellenére, világosan és érthetően mutatja be – a nem turkológusok, így a recenzens számára is – a Magyarország története szempontjából oly fontos Oszmán Birodalom eredetét, világosabbá téve számos későbbi esemény hátterét.

A kötetet gazdag jegyzetanyag, glosszárium, bibliográfia és mutató egészíti ki és teszi a tudományos kutatók számára még hasznosabbá.

Domokos György